

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2015|059 VAN 12 OKTOBER 2015

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING VAN HET THEMATISCH PAKKET 'WEDEROPBOUWKERKEN EN DORPSOMGEVINGEN IN DIKSMUIDE' NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 24 JULI 2015

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 12 oktober 2015 volgende advies uit:

1. Situering adviesvraag. De VCOE ontving op 24 juli 2015 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over 4 voorlopige beschermingsdossiers in het kader van het thematisch pakket 'wederopbouwkerken en dorpsomgevingen in Diksmuide (West-Vlaanderen)'.

Het betreft de bescherming als dorpsgezicht van het Sint-Veerleplein in Oostkerke. Het ensemble van de Sint-Veerlekerk, de pastorie en de gedenkkapel worden beschermd als monument. In Stuivenskerke wordt de omgeving van het kerkdorp en het landgoed Vicogne beschermd als dorpsgezicht. Binnen het dorpsgezicht worden de Sint-Petruskerk, het kerkhof, de pastorie en het landgoed Vicogne beschermd als monument. In Vladslo worden de Sint-Martinuskerk, het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel voorgedragen voor bescherming. Tot slot worden in Sint-Jacobskapelle het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje als monument beschermd.

De VCOE vindt het positief dat een uitgebreid dossier voor advies werd voorgelegd aan de commissie. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de vier voorlopige beschermingsdossiers met name (a) de ministeriële besluiten tot voorlopige bescherming en de bijhorende bijlagen, (b) de fotoregistraties, (c) het afbakeningsplannen en (d) het beschermingsvoorstel met omgevingsplannen.

Alle beschermingsdossiers bevatten een lijst met de cultuurgoederen die integrerend deel uitmaken van de beschermde goederen.

2. Erfgoedwaarden. De commissie erkent de erfgoedwaarden van de wederopbouwkerken en dorpsomgevingen. De commissie ondersteunt aldus artikel 1 van de ministeriële besluiten.

Het thematisch pakket 'wederopbouwkerken en dorpsomgevingen' lijkt te suggereren dat voor al deze dossiers een stedenbouwkundige waarde kan worden toegekend aan de kerkgebouwen en/of dorpsomgevingen. Voor het ensemble rond de Sint-Jacobskerk wordt evenwel geen stedenbouwkundige waarde omschreven. Specifiek voor het ensemble rond de Sint-Jacobskerk wijst de commissie erop dat de kerk, pastorie en school door wederopbouwarchitect Camille Van Elsande zijn ontworpen en dat het ensemble aldus deel uitmaakt van een planmatig opgevat wederopbouwprogramma.¹

In het beschermingsbesluit van Stuivekenskerke wordt in de beschrijving van de stedenbouwkundige waarde veel aandacht besteed aan allerhande landschapselementen. Het vlakke polderlandschap is mee bepalend voor de zichtassen op het dorp dat wordt gedomineerd door de kerk, de pastorie en het landgoed Vicogne. Rond het landgoed van de Vicogne worden de landschapselementen in detail omschreven: *'De nog deels omwalde vroegere abdij site wordt geaccentueerd door een bomengordel en een boomgaard. Het omliggende open gebied gaat*

---

¹ VR 20151707 MED0376-3BIS Inventarismethodologie: *'Een onroerend goed heeft stedenbouwkundige waarde als het een rol speelt in de (planmatige) inrichting van de bebouwde ruimte in het verleden. Die inrichting omvat ook de wisselwerking tussen open en bebouwde ruimte en de samenhang tussen de verschillende schaalniveaus.'*

terug op de historische huisweides en akkers.’ Ook de westelijke toegangsdrif naar de voormalige abdij site Vicogne is nog afleesbaar ‘in de perceelstructuur en -randbegroeiing’.

De verschillende landschapselementen - die voornamelijk de verbondenheid tussen de bebouwing benadrukken - worden gevat door een bescherming als dorpsgezicht. De commissie heeft evenwel bedenkingen bij de bescherming als dorpsgezicht. Het zuidelijke deel van het dorpsgezicht is gesitueerd in de ankerplaats ‘IJzer tussen Diksmuide en Stuivekenskerke’. Deze ankerplaats bevat de IJzer tussen Diksmuide en Stuivekenskerke met aansluitend waardevolle en gave graslandcomplexen, de dijken en de historische kern van Stuivekenskerke. Net omwille van het grote belang van het vlakke polderlandschap met alle bijhorende typische kenmerken op het vlak van waterlopen en landschapselementen, lijkt het aangewezen de monumenten te situeren in het kader van een cultuurhistorisch landschap. Op die manier kan de relatie tussen het dorp en het omliggend landschap ten volle worden gevat (zie paragraaf 5 m.b.t. de bijzondere voorschriften). Door de bescherming als dorpsgezicht wordt deze relatie nu gefragmenteerd.

Erfgoedwaarde	Culturele	Historische	Architecturale	Artistieke	Stedenbouwkundige
Ensemble Oostkerke	x	x	x	x	-
Dorpsgezicht Oostkerke	x	x	-	-	x
Ensemble Stuivekenskerke	x	x	x	x	-
Omgeving kerkdorp Stuivekenskerke	x	x	-	-	x
Monumenten Vlad slo	x	x	-	x	x
Ensemble Sint-Jacobskapelle	x	x	x	x	-

3. **Afbakening.** De commissie staat tevens positief ten aanzien van de voorgestelde afbakening van de beschermde monumenten en dorpsgezichten zoals vastgesteld op de bijgevoegde plannen van de ministeriële besluiten. De commissie heeft evenwel een aantal bedenkingen bij de verschillende schaalniveaus waarop de beschermingsdossiers betrekking hebben.

Voor de commissie is de precieze ‘scope’ van het thematisch pakket ‘wederopbouwkerken en dorpsomgeving in Diksmuide’ onduidelijk. In sommige gevallen worden de gebouwen beschermd los van de dorpscontext, terwijl in andere gevallen (in het bijzonder in Stuivekenskerke) de beschermingscontext erg ruim wordt opgevat.

Het ensemble van de Sint-Veerlekerk, de pastorie en de gedenkkapel in Oostkerke en het ensemble van de Sint-Petruskerk met het kerkhof, de pastorie en het landgoed de Vicogne worden beschermd als monument en worden tevens binnen de context van een beschermd dorpsgezicht geplaatst. De bescherming als dorpsgezicht vat de omgevende bestanddelen en de samenhang tussen de beschermde monumenten.

Voor het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie en het voormalig schooltje in Sint-Jacobskapelle wordt deze werkwijze niet doorgetrokken. Dit

ensemble wordt enkel als monument beschermd.² Nochtans worden in Sint-Jacobskapelle meerdere percelen en gebouwen als monument aangeduid. Het lijkt logisch dat ook hier de omgevende bestanddelen en de ruimtelijke verhouding tussen de verschillende gebouwen als dorpsgezicht worden beschermd. De commissie wijst in dit verband onder meer op de relatie tussen de beschermde gebouwen en het achterliggende openruimtelandschap - een element dat in Stuivekenskerke wordt meegenomen in de bescherming van het dorpsgezicht.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de waarden die de bescherming verantwoordt en beschrijft uitvoerig de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die de voorgedragen monumenten en dorpsgezichten typeren.

In het beschermingsbesluit van Stuivekenskerke wordt aangegeven dat het landgoed Vicogne teruggaat op de oude abdijsite. De dubbele walgracht van de abdijsite is nog steeds afleesbaar in het reliëf en de perceelsstructuur. Om die reden wordt onder artikel 2 bepaald: *'Archeologische sporen en vondsten maken dan ook deel uit van de erfgoedkenmerken en -elementen.'* De commissie vraagt de archeologische waarde van de site rond het landgoed Vicogne verder te verduidelijken en eventueel op te nemen in het beschermingsbesluit.

In hetzelfde beschermingsbesluit wordt de nadruk op de verschillende landschapselementen in het waarderend onderzoek onvoldoende doorgetrokken naar de beschrijving van de erfgoedelementen in het ministerieel besluit. De aandacht gaat in de eerste plaats uit naar een gedetailleerde beschrijving van de gebouwen en straten.

5. De beheersdoelstellingen worden opgenomen in de beschermingsbesluiten. De commissie ondersteunt de voorgestelde beheersdoelstellingen.
6. De commissie vindt het tevens positief dat de beschermingsbesluiten uitvoerig ingaan op de bijzondere voorschriften tot instandhouding en onderhoud.

Artikel 4, §2 van het ministerieel besluit van Stuivenkerke legt voor het gebied dat beschermd wordt als dorpsgezicht zeer sterk de nadruk op voorschriften die verband houden met het vrijwaren van *'de gaafheid van het cultuurhistorisch waardevolle, rurale landschap'*. Zo wordt onder meer vermeld dat het poldergebied rond het kerkdorp en het landgoed Vicogne maximaal bouwvrij moet gehouden worden.

Ook het ministerieel besluit (artikel 4, §2) van Oostkerke gaat voor het beschermd dorpsgezicht uit van het bouwvrij houden van het Sint-Veerleplein en de kerkomgeving. Wijzigingen en nieuwe toevoegingen zijn enkel mogelijk indien deze het karakter en de waarde van het gebouw niet schaden.

7. Artikel 5 van het beschermingsbesluit geeft een overzicht van de toelatingsplichtige handelingen. De commissie ondersteunt deze toelatingsplichtige handelingen voor de monumenten maar heeft wel bedenkingen bij de toelatingsplichtige handelingen voor de twee dorpsgezichten.

Artikel 6.2.5 van het onroerenderfgoedbesluit somt de handelingen op in beschermde stads- en dorpsgezichten waarvoor een meldingsplicht bij de gemeente geldt.³ Beschermingsbesluiten die tot stand komen onder de nieuwe regelgeving (sinds 1 januari 2015) bevatten verplicht een lijst van toelatingsplichtige handelingen. Het besluit stelt dat voor deze beschermingen de meldingsprocedure bij de gemeente niet geldt (art. 6.2.1).

De commissie stelt vast dat in de voorliggende beschermingsbesluiten van Stuivekenskerke en Oostkerke (in artikel 5, §2) de lijst van toelatingsplichtige handelingen integraal wordt overgenomen uit artikel 6.2.5 van het onroerenderfgoedbesluit. *De facto* wordt op deze manier

---

² De Sint Martinuskerk en het kerkhof met militair ereperk en de gedenkkapel worden als monument beschermd. In dit geval gaat het echter om één perceel dat als monument beschermd wordt.

³ Dit artikel werd recent gewijzigd. VR 2015 0717 DOC.0885-02 Wijziging onroerenderfgoedbesluit, artikel 7.

een ernstige ongelijkheid gecreëerd tussen enerzijds de beschermingsbesluiten van stads- en dorpsgezichten die dateren van voor 1 januari 2015 – waarin de gemeente zelf oordeelt of de gemelde handelingen *‘van aard zijn om de wezenlijke eigenschappen van het beschermde stads- of dorpsgezicht te verstoren’* en anderzijds nieuwe beschermingsbesluiten waarin al deze handelingen toelatingsplichtig worden gesteld.

8. Tot slot wenst de commissie een aantal aanvullingen te formuleren bij een aantal beschermingsvoorstellen.

Met betrekking tot de klokken in de Sint-Veerlekerk in Oostkerke en in de Sint-Martinuskerk in Vladslo vermeldt het beschermingsvoorstel dat in de klokkenverdieping drie bronzen klokken zijn opgehangen. De commissie vraagt om de klokken nader te omschrijven en eventuele opschriften met vermelding van inwijding, datering, klokkengieter, peter- en meterschap, beschermheilige, decoratie, gewicht, eventueel tonaliteit, enz.) op te nemen. De commissie vraagt tevens foto's van de klokken toe te voegen aan beide beschermingsdossiers.

9. Op basis van bovenstaande opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies voor:
  - de voorlopige bescherming als monument van het ensemble van de Sint-Petruskerk, het kerkhof, de pastorie en de het landgoed Vicogne, en als dorpsgezicht van de omgeving van het kerkdorp en het landgoed in Diksmuide (Stuivekenskerke),
  - de voorlopige bescherming als monument van het ensemble van de Sint-Veerlekerk, de pastorie en de gedenkkapel, en als dorpsgezicht van het Sint-Veerleplein in Diksmuide (Oostkerke),
  - de voorlopige bescherming als monument van het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje in Diksmuide (Sint-Jacobskapelle),
  - de voorlopige bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel in Diksmuide (Vladslo).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter